

15. Reichl K. Singing the Past. Turkic and Medieval Heroic Poetry. Ithaca and London : Cornell University Press, 2000. 221 p.
16. Richter S. A History of Poetics : German Scholarly Aesthetics and Poetics in International Context, 1770-1960. Berlin : Walter de Gruyter, 2010. 455 p.
17. The Oxford Book of American Poetry. Oxford: Oxford university press, 2006. 1132 p.

Землянська А.В.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

Землянський А.М.

кандидат філософських наук,
доцент, методист навчально-наукового центру
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ПОДОЛАННЯ «МОВИ ВОРОЖНЕЧІ» В ІНКЛЮЗИВНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

(на матеріалі твору Аудгільд Сульберг «Хто проти суперкрутих»)

***Анотація.** У статті повість А. Аудгільд Сульберг розглядається в контексті інклюзивної літератури з позицій «мови ворожнечі», яку виказують по відношенню до головної героїні-аутсайдера однолітки. Проаналізовано рівні прояву вербальної дискримінації.*

***Ключові слова:** інклюзивна художня література, мова ворожнечі, людина з особливими потребами, вербальна дискримінація.*

***Zemlianska A.V., Zemlianskyi A.M. Overcoming «hate speech» in inclusive fiction (based on the work of A. Audhild Solberg «Who is against the superbitches»).** The article examines A. Audhild Solberg's story in the context of inclusive literature from the standpoint of the «hate speech» expressed towards the protagonist, an outsider in her school. There were analyzed the levels of verbal discrimination.*

***Key words:** inclusive fiction, hate speech, person with special needs, verbal discrimination.*

Останні два десятиліття в літературознавстві стає помітною тенденція до пізнання так званих «інклюзивних» художніх текстів. Це твори, де зазвичай головним персонажем, або одним із ключових, є людина з обмеженими можливостями (певною фізичною чи психічною вадою, хворобою тощо), яка намагається знайти своє місце у світі, розібратися із власними комплексами або подолати упередженість навколишнього світу щодо її «інакшості». Свідченням такої уваги до інклюзивної літератури є наукові праці та критичні статті Е. Вонерер, Н. Головченко, О. Деркачової та С. Ушневич, Шерон І. Ендрюс, О. Осмолівської, С. Патри, Т. Шарової й С. Шарова та ін. [2–8 тощо]. І хоча як у зарубіжному, так і у вітчизняному літературознавстві, у критиці досвід прочитання інклюзивної літератури проявляється переважно у вигляді рецензій та критичних оглядів окремих видань, значно рідше – наукових студій, усе ж з'являються праці, які вже є результатом систематизації цих розрізнених відомостей про такі художні тексти. Так, у 2020 р. викладачки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника О. Деркачова та С. Ушневич презентували підручник «Література та інклюзія», в якому провели дослідження розвитку інклюзивної української та зарубіжної літератури в його діахронічному зрізі [2].

Також виладачі Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного Т. Шарова й С. Шаров підготували науково-методичний проєкт із вивчення української інклюзивної літератури. Такі праці свідчать про актуальність досліджуваного явища, потребу соціуму в осмисленні проблем людей з особливими потребами ще й через художні образи, змодельовані ситуації, яскраві, зримі метафори, апеляцію насамперед до емоційно-чуттєвої сфери особистості, а через неї – у вихованні культури ставлення до людей з обмеженими можливостями: з інвалідністю, невиліковними хворобами, ментальними проблемами тощо.

При цьому не можна назвати тематику зразків інклюзивної літератури обмеженою. Автори по-різному підходять до розкриття специфіки існування людей з особливими потребами, їхніх близьких і друзів. Це й твори для найменших читачів, де головний персонаж постає ледь не супергероєм, особою з надзвичайними здібностями; і художні тексти для підлітків, із досить розгалуженою проблематикою:

дорослішання й становлення, комунікації з дорослими, соціалізації серед однолітків, підліткового булінгу, реалізації своїх здібностей, збереження свого Я тощо; і твори для дорослої аудиторії, які іноді набувають ще й соціально-політичного контексту, характеризуються значно складнішими схемами стосунків із оточенням.

Науковці і критики розкривають глибоку морально-етичну проблематику таких творів, визначають особливості сюжетної лінії, яка переважно вибудовується від несприйняття / нерозуміння людини з особливими потребами до подолання комунікативного бар'єру, зміни ставлення до неї, часто завдяки наявності надійного родинного «тилу» або справжніх друзів. При цьому поза окремою увагою залишається мовний аспект інклюзивних творів, зокрема функціонування «мови ворожнечі» по відношенню до персонажів з особливими потребами. Важливим тут є аналіз авторського вирішення цієї проблеми, того, як «мова ворожнечі» змінюється під тиском певним обставин та дій об'єкта глузування / критики / образ. Мова ворожнечі – це будь-яка комунікація, яка має агресивний, принизливий чи дискримінаційний характер просто через те, ким є об'єкт. Зазвичай цей термін використовується у сфері журналістики або юриспруденції, але вважаємо доречним звернутись до нього і в процесі вивчення художніх творів інклюзивної тематики на прикладі повісті норвезької авторки підліткової літератури Аудгільд Сульберг «Хто проти суперкрутих».

У творі такої, насамперед вербальної, дискримінації зазнає головна героїня, Анне Беа, яка є аутсайдеркою в школі через свій незвичний зовнішній вигляд (вона майже альбіноска, має проблеми із зором та хворобливе тіло): *«Я ніколи не переросту свою потворність. до кінця життя я матиму біле волосся, мертвотно-бліду шкіру, мружитимуся через поганий зір і завертатиму білками очей.*

Я ніколи не стану нормальною!

Та я, власне, і не брешу, кажучи мамі про погане самопочуття, бо мені всюди то болить, то коле. Іноді тіло здається мені замалим для всього, що в ньому відбувається. Ніби серцю, легеням та іншим органам там тісно. Буває, навіть заплакати не можу, так тисне в грудях. І сліз нема. Нічого. Тільки поодинокі судоми...» [1, с. 38].

Через те, що очі погано реагують на денне світло, вона є дещо незграбною, а через постійне глузування «суперкрутих» дівчат школи

на чолі з дуже самовпевненою Теєю відчуває себе справжньою потворою. «Мова ворожнечі» по відношенню до Анне Беа та її кола спілкування, яке складається з таких самих аутсайдерів, виражена у повісті А. Аудгільд Сульберг (і дуже вдало відтворена в україномовному перекладі) на кількох рівнях:

1. Лайливі, образливі слова і фрази, що часто подані англійською мовою та які постійно використовують лідерка школи Тея та наближені до неї дівчата: *fuckin' loser, shitface, suckers*, «Агов, ти що, оглухла?!», «хто це в нашому класі сліпий», альбіноско-зараза, «Бачили Альбіноску? – глузують вони взимку. Така блідюча, просто зливається зі снігом» [1, с. 23], «Спаскудити собі суботній вечір за картами *with you guys?*» [1, с. 52] та ін. Навіть перший розділ, у якому ми вперше зустрічаємось із Анне Беа та бачимо суть її проблеми у школі, має назву «Дурепа набита».

2. Зневажання імені головної героїні як неприйняття її особистості в цілому, а відтак його викривлення: *Альбіно, Аннебіно, Альбіноско, Анне Бе-е-е-е-а* [1, с. 61] тощо. І взагалі, ігнорування справжнього імені чи людини як такої теж виступає свого роду проявом негативного ставлення: «У сьомих класах є багато дівчат, нижчих за мене. <...> вони ніколи не вітаються. Для них я просто *Альбіноско*» [1, с. 113].

3. Окремо можна виділити суть слів та фраз, їх образливий характер за реакцією на них об'єктів глузування. Анне Беа постійно говорить про те, як їй боляче від образ суперкрутих: «*Ненавиджу оте гиготіння. Воно – як зашморг на шиї*» [1, с. 6], «*Її голос (Теї. – А.З., А.З.) не лише протинає стіни, але й пронизує до кісток*» [1, с. 8], «*Я відчула, як вивільнений простір, потаємна кімнатка в мені, ось-ось замурується знову. Усе всередині напучнявіло, шлунок підперся аж під горло, і...*» [1, с. 61] й т.п.

Це змушує дівчину закриватися в собі, ховатися у своїй уяві, у вигаданому Нормальному Світі: «*У Нормальному Світі я ніколи не ляпаюся обличчям в калюжу. <...> Там ніхто не вважає мене сліпою. Ніхто не каже, ніби я маю вигляд старої бабці, ніби мені, такій потворі, ніколи не судилося зустріти в житті кохання. Там не існує Теї, яка обзиває мене *shitface*, дурепою або *fuckin' loser*» [1, с. 27].*

Але по мірі того, як героїня дає відсіч суперниці на сцені, у музичному баттлі, риторика в оповіді по відношенню до неї змінюється. Якщо на початку твору про ступінь образи ми дізнавалися за дуже хворобливою реакцією Анне Беа та її друга Нільса, то наприкінці тексту головна героїня зауважує, що хоч «суперкруті» стали ще злішими і гострішими на язик, все ж вона вже досить спокійно реагує на це, відчуваючи підтримку більшості таких самих аутсайдерів, як і вона, які завдяки її силі волі відчули й себе сильнішими: «Усе дурниці! Я почувалася найщасливішою потворою на світі! І знаєте, що найчудовіше? Це відчуття і досі не минулося!» [1, с. 202].

Отже, інклюзивна література дозволяє читачеві поглянути на проблеми людей з особливими потребами ніби з іншого ракурсу, зсередини, відчути на собі весь біль знущань та нерозуміння, або помітити неправильність власної поведінки по відношенню до таких людей, а відтак – скоригувати її, дозволити їм стати повноправними членами суспільства, допомогти подолати «мову ворожнечі» і почати справжню людську комунікацію.

Література

1. Аудгільд Сульберг А. Хто проти суперкрутих: повість. Львів : Видавництво Старого Лева. 2016. 208 с.
2. Деркачова О., Ушневич С. Література та інклюзія. Брустурів : Дискурсус, 2020. 286 с.
3. Осмолівська О. Формування видавничого напрямку української інклюзивної літератури як новітнього тренду розвитку видавничої справи. *Інтегровані комунікації*. 2017. №4. С. 27–32.
4. Патра С. Образи людей з інвалідністю в художній літературі (до Міжнародного дня інвалідів). URL: <https://ukrainka.org.ua/node/4992>.
5. Шаров С.В., Шарова Т.М. Художній простір на тему інклюзії як засіб соціалізації в суспільстві. *Пріоритетні напрямки розвитку сучасних педагогічних та психологічних наук: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (9-10 серпня 2019 р., м. Одеса)*. 2019. С. 112–115.
6. Шарова Т.М. Художня література як засіб соціальної реабілітації людей з обмеженими можливостями. *Літні наукові підсумки 2019*

- року: XVIII Міжнародна науковопрактична інтернет конференція: тези доповідей, Дніпро, 5 червня 2019 р., 2019. С. 84–89.
7. Шарова Т.М. Инклюзия в художественном пространстве Украины. *Шматмернасць тэксту: структура, разуменне, інтэрпрэтацыя* : зборнік навуковых артыкулаў. 2021. С. 227–232.
8. Derkachova O., Ushnevych S., Tytun O. Inclusive Space in the Literature for Children (on the base of the tale «Non-jumping Bunny and his Brave Mother» by Oksana Drachkovska). Mountain School of Ukrainian Carpaty. 2020. № 22. P. 182–188.

Землянська А.В.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук

Нестерчук А.М.

здобувачка освіти
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ІМАГОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МАЛОЇ ПРОЗИ Р. КІПЛІНГА (на матеріалі «Книг джунглів»)

Анотація. *Стаття розкриває особливості творення національних стереотипів у межах художнього тексту, зокрема в малій прозі Р. Кіплінга, одного із письменників, які сполучають у собі прояви двох культурних традицій, у цьому випадку – британської та індійської. Порівняльно-типологічний аналіз дозволяє простежити, як у творах письменника співвідносяться між собою етнічні відмінності його персонажів й вибудовується діалог культур.*

Ключові слова: *імагологія, національні стереотипи, культурна традиція, діалог культур, літературний етнообраз.*

Zemlianska A.V., Nesterchuk A.M. The Imagological Aspects of the Small Prose by R. Kipling (on the material of «The Jungle Book»). *The article reveals the peculiarities of creating national stereotypes within the literary text, in particular in the short prose of R. Kipling, one of the writers*